

УДК 338.45:336.02

С. М. СПИВАК¹¹ Кафедра бухгалтерського обліку та аудиту, Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя, Тернопіль, Україна.

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Мета. Керуючись тим, що визначальною умовою економічного та соціального розвитку і фінансової спроможності об'єднаної територіальної громади є високий рівень конкурентоспроможності промислових підприємств, що розміщені на її території, у статті визначено зміст, чинники впливу та об'єкти конкурентоспроможності. **Методика.** Уточнено сутність поняття конкурентоспроможності підприємства. Визначено стримуючі чинники конкурентоспроможності на рівні України та об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Обґрунтовано основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств. **Результати.** Визначено взаємозв'язок між конкурентоспроможністю підприємств та фінансовою стабільністю ОТГ. Запропоновано соціально-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності підприємств як основи фінансової стабільності ОТГ та України в цілому.

Ключові слова: промислове підприємство; конкурентоспроможність; об'єднана територіальна громада, фінансова стабільність, соціально-економічний механізм.

Постановка проблеми

В умовах адміністративно-територіальної реформи, фінансової децентралізації, активних інтеграційних процесів, підвищення нестабільності як на внутрішньому так і на зовнішньому середовищі, соціально-економічний комплекс України потребує вирішення складних реформаційних завдань. Ці завдання формуються відповідно до обраного євроінтеграційного напрямку економічного розвитку держави і поєднують необхідність подолання кризових явищ в економіці та підвищення соціальних стандартів на шляху до ЄС. Формування фінансово спроможних об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які зможуть забезпечити відповідні економічні, соціальні та екологічні показники розвитку, можливе лише за умови формування конкурентоспроможних виробництв у різних сферах промисловості. Отже, актуальним є дослідження механізмів підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, які дозволять підприємствам не лише «вижити» в умовах сучасної кризи, а й сформувати основу фінансової стабільності ОТГ для виходу на якісно новий європейський рівень розвитку.

Аналіз останніх досліджень

Проблеми визначення конкурентоспроможності підприємств, регіону та забезпечення їх фінансової стабільності є надзвичайно актуальними і викликають значний теоретичний і практичний інтерес як у вітчизняних та зарубіжних учених. Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних засад конкуренції і конкурентоспроможності здійснили такі зарубіжні вчені, як І. Ансофф, Г. Гамель, П. Друкер, Р. Ешенбах, Ф. Котлер, М. Портер, К. Прахалад, А. Томпсон, Ф. Хайск, Й. Шумпетертощо та українські вчені-економісти: О. Амоша, Б. Андрушків, В. Базилевич, І. Бланк, С. Войтко, А. Гальчинський, В. Геєць, Л. Головова, О. Кузьмін, О. Погайдак, О. Савицька, С. Савчук, В. Шаркота багатьох інших. Увага дослідників акцентується, в основному, на дослідженні окремих конкурентних переваг, умов і чинників, що обумовлюють конкурентоспроможність, а також причинах і наслідках низького рівня конкурентоспроможності підприємств та регіонів держави. Проте недослідженими залишаються проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств у контексті адміністративно-територіальної реформи та

формування на їх основі фінансово спроможних ОТГ.

Власне ці обставини обумовлюють не лише актуальність і своєчасність досліджуваної проблеми, а і мету та завдання цієї статті.

Постановка завдання

Таким чином, основна мета даного дослідження полягає в обґрунтуванні соціально-економічних механізмів підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств, що забезпечують досягнення фінансової стабільності ОТГ та держави в цілому.

Виклад основного матеріалу

Конкурентоспроможність підприємств та фінансова стабільність є визначальними умовами соціального, економічного й екологічного розвитку територіальної громади. Ці показники характеризують стан економіки, від них залежать як прямі, так і не прямі надходження до місцевих бюджетів. А збільшення доходів бюджету є запорукою соціального та економічного розвитку ОТГ.

У ринковій економіці поняття «конкурентоспроможність» займає одне з головних місць, оскільки у ньому відображаються організаційні, економічні, виробничі, науково-технічні та інші можливості як окремого підприємства, так і регіону та країни в цілому [1, с. 40].

Конкурентоспроможність у широкому розумінні трактується як здатність товаровиробника, регіону, країни в цілому протистояти конкурентам, покращуючи своє становище як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тобто під конкурентоспроможністю розуміється спроможність об'єкта, певної економічної системи формувати конкурентні переваги над іншими.

За нашим переконанням, конкурентоспроможність підприємства, в умовах об'єднання територіальних громад – це його потенційні можливості з відповідним ресурсними обґрунтуваннями, наявністю засобів, що забезпечують високі якісні характеристики продукції, робіт та послуг, які відповідають найвищим вимогам і стандартам та досягаються виваженими і досконалою управлінськими рішеннями, злагодженою взаємодією з функціональними

підрозділами та керівництвом об'єднань територіальних громад.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства є складною проблемою, вирішення якої не може бути однаковою навіть для схожих підприємств, які працюють на одному ринку і ставлять перед собою ідентичні цілі. Тому залежно від внутрішніх та зовнішніх чинників, стратегічних завдань, індивідуальних особливостей підприємства механізм підвищення конкурентоспроможності може включати різні елементи: організаційні, економічні, технологічні, фінансові, інвестиційні, маркетингові.

Основними проблемами, що перешкоджають реалізації конкурентних переваг українських підприємств, є передусім технологічна відсталість компаній і наявність несприятливого інвестиційного клімату. За даними Державної служби статистики України за 2017 р. ступінь зносу основних засобів в українській економіці досяг 76,7%, у добувній промисловості – 54,1; в оброблювальній – 57,2; у машинобудуванні – 63,7; у сфері виробництва і розподілу електроенергії, газу і води – 58,4%. У цілому по промисловості знос основних засобів становить 57,3%. Спостерігається низький рівень інноваційної активності українських підприємств, їх низька інвестиційна привабливість. Якщо в розвинених країнах інноваційна діяльність є одним із найважливіших засобів процвітання країни і кількість інноваційно активних промислових підприємств там досягає 70–80%, то в Україні цей показник становить 16,8% у 2017 р.

Низька інвестиційна активність в Україні пов'язана з недосконалістю державної інвестиційної політики, недоліками в інвестиційному законодавстві, відсутністю належного інституціонального забезпечення розвитку інвестиційного ринку і його інструментів і як наслідок – недостатнім обсягом внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Як результат низької конкурентоспроможності підприємств є відсутність в Україні високотехнологічних галузей, що визначають експортні позиції промислових підприємств. Низький рівень впровадження інноваційних технологій зумовлює низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств, які значно програють зарубіжним аналогам [1].

Ще одним чинником низької конкурентоспроможності промислових підприємств є недостатня кількість кваліфікованого персоналу. Через низький рівень заробітної плати молоді фахівці звільняються та виїжджають за кордон.

З іншої сторони існує ряд чинників, що стимулюють конкурентоспроможність. Так, природно-ресурсний потенціал країни сприяє розвитку таких галузей, як чорна металургія і хімічна промисловість, наявність якісних земельних ресурсів є запорукою успішного розвитку сільського господарства, географічне розташування сприяє розвитку транспортної галузі.

Основними конкурентними перевагами, які необхідно розвивати в умовах формування ОТГ є:

- 1) стимулювання ефективності використання чинників виробництва, що забезпечує високий рівень рентабельності промислових підприємств;
- 2) пошук нових ринків збуту та замовників нових видів продукції;
- 3) розвиток інфраструктури;
- 4) покращення інвестиційного клімату за рахунок створення прозорого механізму взаємодії «ОТГ – підприємство»;
- 5) підвищення якості виготовленої продукції, що відповідають стандартам ЄС за рахунок розвитку інноваційної компоненти;
- 6) формування системи науково-технічної і комерційної співпраці, відновлення зв'язку між підприємствами науковими установами, впровадження інновацій;
- 7) створення ефективної система просування товарів на зовнішні ринки тощо.

Отже, створення умов підвищення конкурентоспроможності підприємств є одним з головних чинників забезпечення високого рівня розвитку ОТГ та її фінансової стабільності.

На нашу думку, поняття фінансової стабільності ОТГ доцільно трактувати як стан, за якого громада спроможна формувати фінансові ресурси у обсязі достатньому для забезпечення економічного, соціального та екологічного розвитку, ефективно їх розподіляти та оптимально використовувати, оперативно реагуючи на будь-які зміни ринкової кон'юнктури. Таким чином підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств обумовлює фінансову стабільність ОТГ та стимулює додаткові надходження фінансових потоків.

Вплив конкурентних переваг на фінансову стабільність ОТГ полягає у наступному:

- формування позитивного іміджу підприємств дозволяє розширити межі співпраці, залучити інвесторів тощо;
- розширення ринків збуту забезпечить збільшення обсягів і джерел вхідних фінансових потоків;
- зниження енерго і матеріаломісткості промислової продукції сприяє скороченню непродуктивних витрат;
- підвищення якості продукції забезпечить її вихід на регіональні та світові ринки;
- високий рівень конкурентоспроможності промислових підприємств сприяє залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Таким чином, спостерігається пряма залежність між рівнем конкурентоспроможності промислових підприємств та фінансової стабільності ОТГ, чим вищий рівень конкурентоспроможності промислових підприємств, тим вищим є рівень фінансової стабільності даної ОТГ.

Проте конкурентоспроможність підприємств залежить від багатьох чинників зовнішнього середовища та від особливостей соціально-економічного розвитку самої ОТГ [4, с. 11].

До основних чинників соціально-економічного розвитку ОТГ слід віднести: розміщення промислових підприємств; попит на продукцію; наявність суміжних і підтримуючих виробництв; соціально-психологічний клімат громади; наявність конкурентного середовища; виробничий потенціал; рівень впровадження інноваційних технологій; система управління фінансовими та інформаційними потоками; кадровий потенціал; екологічна ситуація тощо.

Як встановлено, на сьогодні, основними стримуючими чинниками конкурентоспроможності підприємств є:

- значне техніко-технологічне відставання вітчизняних промислових підприємств від іноземних конкурентів;
- високий рівень зношеності основних засобів та відповідно низький рівень якості продукції;
- нестача фінансових ресурсів (доступних кредитів, дотацій, грантів тощо) для подолання кризових явищ;
- низька інвестиційна привабливість України через високий рівень корупції, тіньової

економіки, недосконалість та недотримання законодавства;

- відсутність стратегії державного регулювання промисловості;
- нерозвинута інфраструктура;
- гальмування процесів приватизації.

В умовах децентралізації управлінських функцій принципово змінюється роль держави та органів місцевого самоврядування щодо підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств. [2, с. 132]. Проте на сьогодні не розроблено дієвих механізмів господарювання ОТГ, їх взаємозв'язку з промисловістю, наукою, соціальною сферою тощо

На нашу думку, механізмами підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств можна згрупувати наступним чином:

- 1) організаційні механізми:
  - створення системи партнерства «держава – громада – підприємство»;
  - надання державних гарантій;
  - дотримання екологічних та техніко-економічних стандартів;
  - покращення інвестиційного клімату;
  - створення інноваційної інфраструктури (телекомунікації, венчурні фонди, інноваційні кластери, центри трансферту технологій);
  - розробка заходів захисту від недобросовісної конкуренції та монополізму;
  - надання консалтингових, інформаційних, лізингових, іпотечних та інших послуг промисловим підприємствам;
  - посилення правової та інституційної відповідальності держави перед суб'єктами господарювання, недопущення проявів корупції.

- 2) механізми бюджетної підтримки:
  - бюджетні фінансування повинні здійснюватися за принципами прозорості, доступності та справедливості розподілу;
  - надання субвенції на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів;
  - державне фінансування проектів переходу на екологічні технології;
  - дотації виробників високотехнологічної продукції.

3) фінансові механізми:

- формування держзамовлення на продукцію, аналоги якої закуповуються закордоном за ринковими цінами;
- фіскальні та тарифні пільги для наукомістких та високотехнологічних виробництв;
- пільгове кредитування промислових підприємств;
- державні гарантії і поручительства для отримання кредитних ресурсів.

Вирішення цих проблем потребує вдосконалення форм державного регулювання інвестиційної діяльності і розробки відповідного методичного інструментарію оцінки соціально-економічної ефективності організаційно-економічних заходів державного регулювання інвестиційної діяльності в промисловості. Діяльність уряду повинна бути спрямована на зниження податкового тиску, захисту вітчизняного товаровиробника в антидемпінгових розслідуваннях, збереження стабільного курсу національної валюти, поліпшення бізнес-клімату в країні, дотримання міжнародних економічних стандартів, створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, вдосконалення нормативно-правової бази розвитку конкурентного середовища.

Висновки

Отже, зростання конкурентоспроможності промислових підприємств можливе лише за умов комплексного застосування дієвих механізмів, спрямованих на створення сприятливих умов для їх розвитку. Впровадження в практику запропонованих механізмів забезпечить зростання промислового виробництва, що в свою чергу приведе до зростання надходжень до бюджету ОТГ. Таким чином створення ефективної системи співпраці між сектором економіки і органами місцевого самоврядування, у рамках якої поєднуються комерційні інтереси бізнесу і вирішення соціально-економічних проблем громади, дозволяє забезпечити максимальний рівень ефективного господарювання в межах ОТГ, прискорити входження України у Європейську співдружність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Б.М. Андрушків. Шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства (дослідницькі аспекти) / Б.М. Андрушків, Л.М. Мельник, О.Б. Погайдак // Збірник наук. праць ЛНУ ім. І. Франка «Формування ринкової економіки в Україні». – 2012. – Вип. 27. – С.3-7.
2. Стратегія розвитку адміністративного району (Концептуальні засади організації соціально-економічного розвитку адміністративного району в контексті формування добровільних об'єднань територіальних громад Лановеччини). / [Б.М. Андрушків, С.М. Співак, Г.Х. Мельник та ін.]. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2017. – 452 с.
3. Головкова Л. Стратегічні напрямки економічного реформування країни за рахунок інтелектуального капіталу / Л. Головкова, А. Головкова // Вісник ТНЕУ № 5-2, 2011 р., С. 330-336.
4. Співак С.М. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах об'єднань територіальних громад / С.М. Співак, Н.І. Синькевич // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 7. – С. 87-96
5. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління [монографія] / Л.І. Піддубна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368 с.
6. Чернюк Л. Г. Конкурентоспроможність регіонів України : методологія і практика / Л. Г. Чернюк, Д. В. Клиновий, П. А. Швець, В. Л. Троян, І. О. Петровська, О. М. Ярош ; [наук. ред. Л. Г. Чернюк] // НАН України ; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К., 2010. – 107 с.

С. М. СПІВАК¹

¹ Кафедра бухгалтерського учета и аудита, Тернопольский национальный технический университет имени И. Пулюя, Тернополь, Украина.

МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК ОСНОВА ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ОБЪЕДИНЕННОЙ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОБЩИНЫ

Цель. Руководствуясь тем, что определяющим условием экономического и социального развития и финансовой состоятельности объединенной территориальной общины является высокий уровень конкурентоспособности промышленных предприятий, расположенных на ее территории, в статье определено содержание, факторы влияния и объекты конкурентоспособности. **Методика.** Уточнена сущность понятия конкурентоспособности предприятия. Определены сдерживающие факторы конкурентоспособности на уровне Украины и объединенной территориальной общины (ОТГ). Обоснованы основные направления повышения конкурентоспособности предприятий. **Результаты.** Определена взаимосвязь между конкурентоспособностью предприятий и финансовой стабильностью ОТГ. Предложено социально-экономический механизм повышения конкурентоспособности предприятий как основы финансовой стабильности ОТГ и Украины в целом.

Ключевые слова: промышленное предприятие; конкурентоспособность; объединенная территориальная община, финансовая стабильность, социально-экономический механизм.

S. M. SPIVAK¹

¹ Department of accounting and auditing, Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University.

MECHANISMS OF INCREASING COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AS THE BASIS OF FINANCIAL STABILITY OF THE ASSOCIATED TERRITORIAL COMMUNITY

Abstract. The decisive condition of economic and social development and financial stability of the associated territorial community is the high level of competitiveness of industrial enterprises located on its territory. The article defines the content, factors of influence and objects of competitiveness. The essence of the notion of enterprise competitiveness is specified. The restrictive factors of competitiveness at the level of Ukraine and the associated territorial community (ATC) are determined. The basic directions of increase of the enterprises competitiveness are substantiated. The relationship between the enterprises competitiveness and the financial stability of ATC is determined. The socio-economic mechanism of increasing the enterprises competitiveness as a basis for financial stability of ATC and Ukraine as a whole is proposed.

Keywords: industrial enterprise; competitiveness; associated territorial community; financial stability; socio-economic mechanism.

REFERENCES

1. Andrushkiv, B. M., Melnyk, L. M., & Pogajdak, O. B. (2012). Shljakhy pidvyshhennja efektyvnosti vykorystannja resursnogoho potencialu pidpryjemstva (doslidnycki aspekty). *Zbirnyk Nauk. Pracj LNU Im. I. Franka «Formuvannja Rynkovoji Ekonomiky v Ukraini»*, (27), 3-7.
2. Andrushkiv, B. M., Spivak, S. M., & Melnyk, H. K. (2017). *Stratehiia rozvytku administratyvnoho raionu (Kontseptualni zasady orhanizatsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku administratyvnoho raionu v konteksti formuvannia dobrovilnykh obiednan terytorialnykh hromad Lanovechchyny)*. Ternopil, Ukraine: FOP Palianytsia V.A.
3. Holovkova, L., & Holovkova, A. (2011). Stratehichni napriamky ekonomichnoho reformuvannia krainy za rakhunok intelektualnoho kapitalu. *Visnyk TNEU*, (5-2), 338-336
4. Spivak, S. M., & Synjkevych, N. I. (2017). Orghanizacijno-ekonomichnyj mekhanizm pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemstva v umovakh objednanj terytorialnykh ghromad. *Skhidna Jevropa: Ekonomika, Biznes Ta Upravlinnja*, (7), 87-96.
5. Piddubna, L. I. (2007). *Konkurentospromozhnist ekonomichnykh system: Teoriia, mekhanizm rehuliuвання ta upravlinnia*. Kharkov, Ukraine: VD «INZhEK».
6. Cherniuk, L. H., Klynovyi, D. V., Shvets, P. A., Troian, V. L., Petrovska, I. O., & Yarosh, O. M. (2010). *Konkurentospromozhnist rehioniv Ukrainy : Metodolohiia i praktyka*. Kyiv, Ukraine: NAN Ukrainy ; Rada po vyvchenniu produktyvnykh syl Ukrainy.

Надійшла 27.05.2018 р.

Стаття рекомендована до друку д-ром екон. наук, проф. Рекуном І. І, д-ром екон. наук, проф. Головковою Л. С.